

Állatasszisztált pedagógia a tanteremben

KONTI HELGA

osztálytanító, gyógypedagógiai tanár, fejlesztőpedagógus, Tág Világ Iskola

Öt évnyi kutató és tapasztalatszerző munka után, 2016 szeptemberében indítottuk el kutyával a tanteremben programunkat. Központban az állatok tartós jelenléte által kiváltott pozitív hatások álltak. Az első tanévet a szociális kompetenciák fejlesztésére és változásának megfigyelésére szántuk. Dokumentáltuk azokat a pszichés változásokat, amiket feltételezhetően az AAE-program indukált.

Kulcsszavak: pszichés állapot, kognitív és szociális kompetencia változása, a kutya folyamatos jelenléte az osztályban, AAE-protokoll a Tág Világban

Háttér: Dr. Boris Levinson a 60-as években elindította az állatorientált gyermek-pszichoterápiát. Tudomásunk szerint ő volt a legelső, aki ezt dokumentálta is. Az eltelt fél évszázadban a pszichológia és a pedagógia lassan kezdte el felismerni az állatok jótékony, terápiás hatását.

A 2010-es évek elején Angliában az olvasási kedv és készség javítására megalkották a Bark and Read és a Reading to Dogs programot. Iskolán kívül már szervezettervezetett könyvtárakban is megjelent.

Magyarországon az utóbbi néhány évben erősödött fel a törekvés az állatasszisztált programok kialakítására. Ugyan egy-két tanulmány már megjelent a témában (Dunkel 2008, vagy Lakos előadásai), de ezek vagy csak elméleti vagy nagyon szűk populációt érintő speciális terápiás tapasztalatokat adnak közre.

Az állatok bevonása az oktatásba, általában rendszeresen ismétlődő alkalmakat jelent, heti egy-két foglalkozással (40–60 perc).

Célok: Megfigyelésünk arra irányul, hogy az érintett csoport tanulóinál mely területen lesznek a legmarkánsabban megmutatkozó változások:

- érzelmi, indulati, akarati élet
- kognitív képességek
- szociális képességek

Módszer: Az általunk elindított kutyás program heti négy napban zajlik, melyeken az állatok gyakorlatilag folyamatosan jelen

vannak (5–7 óra). Az osztályt felváltva 3 kutya látogatja az erős igénybevétel miatt: egy magyar agár, egy német vizsla keverék és egy szálkás tacskó. A három eb nem csupán külső megjelenésben, méretben különbözik, hanem temperamentumban, jellemben is. A gyerekeknél kialakul egy preferálási sorrend, bár az épp jelenlévővel is megelégszenek.

Módszerünk értékeléséhez tanári megfigyelést, tanulói kérdőívet használunk.

Eredmények: Arra számítunk, hogy a tartós kutyás jelenlét elsősorban a szociális kompetenciát fogja legkedvezőbben befolyásolni.

Állatasszisztált pedagógia a tanteremben

Az állatok megjelenése a gyógyító nevelési, oktatási színtereken az elmúlt bő fél évszázada egyre erőteljesebb. Kezdetben inkább próba szerencse alapon szerveződtek az ilyen alkalmak. Évtizedek tapasztalatai formálták, alakították ki a mai modelleket. Hosszú az út Dr. Boris Levinson állat-orientált gyermekpszichoterápiájától a napjainkban használt alkalmazási módokig. Céljaink vezérlik a választásainkat: milyen állatot, milyen feladatra kérünk. Tudjuk, hogy szorongás oldására elsősorban macskák, kacagógerlék alkalmasak. Feladathelyzetben való tanulásra, kognitív képességek erősítésére, agresszió csökkentésére, szociális készségek, képességek fejlesztésére kutya a legjobb választás. Angliában egyre többször találkozhatunk velük könyvtárakban, iskolákban. Elsősorban az olvasási kedv fellendítésére, az olvasási teljesítmény javítására dolgozták ki a Bark and Read és a Reading to Dogs programot.

A tartós kutyás jelenlét hatásait terveztük megfigyelni, dokumentálni. Erre erősen korlátozott feltételek mellett gyakorló tanárként, a mindennapi tanítás során tettünk kísérletet. Tapasztalatainkat magunk által felépített megfigyelőlapon vezettük. A kutatás lefolytatásához nem állt rendelkezésre plusz kapacitás. Igyekeztünk magunk leírni, milyen hatások, viselkedési megnyilvánulások jelennek meg a tanulóknál, amelyek alapján a pozitív változás feltételezhető, ezek milyen gyakorisággal vannak jelen. Elgondolkodtunk azon, hogy van-e kimutatható különbség a kutyás

és a nem kutyás napok között. Figyeltük, a tanulók hányszor keresik a fizikai kontaktust a kutyákkal, megpróbáltuk kategorizálni érzelmek szerint is.

Azt feltételezzük, hogy a tartós kutyás jelenlét elsősorban a szociális készségek fejlesztését támogatja.

Arra építettünk, hogy „[...] az ember nemcsak a saját fajtársaival képes és hajlamos komplex szociális interakciókon alapuló társas kapcsolatokat kiépíteni és fenntartani, hanem egyedülálló módon jellemző rá, hogy idegen fajok egyedeit is bevonja szociális kapcsolatainak bonyolult hálózatába” (*Topál és Hernádi, 2011. 678. o.*).

A következőkben arról gondolkodunk, mi jellemzi azt a közösséget, amelynek tagjai emberek és kutyák. Milyen hatással lehetnek egymásra? Milyen közös jellemzővel bírnak? Megpróbáltunk bizonyítékokat találni, miért a kutya a legjobb választás az együttnevelésre.

Mivel megfigyelésünk tárgya egy csoport, elengedhetetlen, hogy áttekintsük a tagok között kiépülő viszonyulási rendszert. A közösségi forma feltételezi, hogy a tagjai kapcsolatban állnak egymással, kötődnek egymáshoz. A csoport fenntartásához együttműködésre van szükség. A szociális kompetencia a társas alkalmazkodáshoz, társas viselkedéshez szükséges képességrendszer. „A szociális kompetencia öröklött és tanult elemek készletéből áll, amelyek lehetővé teszik, hogy szociális kapcsolatainkban el tudjuk érni a kívánt hatást. Jelzi a személy attitűdjét, készségeit, képességeit, amelyek hozzájárulnak a harmonikus életvitelhez, és döntően meghatározzák közösségi beilleszkedését” (*Németh, 2008. 23. o.*). Ez a

1. kép

képessérendszer szociális, kognitív, valamint emocionális elemeket egyaránt tartalmaz, és folyamatos változás jellemzi.

Az emberi csoport tagjai kötődnek egymáshoz. A kötődés emocionális jegyeket is tartalmaz. Az érzelmek a szociális interakció sikerességét nagymértékben befolyásolják. A sikeres együttműködéshez tudnunk kell az érzelmeket kifejezni, felismerni/megérteni és a viselkedésünket ehhez igazítva szabályozni. Vajon a kutyák mennyire vonzódnak, kötődnek egymáshoz, az emberhez? Mennyire képesek érzelmek kifejezésére, felismerésére/megértésére, szabályozására? (l. 1. kép)

Az etológiai kutatások tapasztalata szerint a kisgyermek és a kutyák viselkedési reakciói hasonlóak. Csányi véleménye az, hogy a kutyák az emberhez jóval erősebben vonzódnak, mint a fajtársaikhoz (Csányi, 2001. 61–63. o.). „A kutya természetes környezete ugyanis az emberi közösség” (Csányi, 2001. 51. o.). Ez teszi lehetővé, hogy tartós jelenlétükkel pozitív hatást érjünk el.

A kutya is képes az érzelmek kimutatására. A fájdalmat, haragot hangadással, a félelmet, bánatot testtartással. Felismerhető az izgatott kutya a fültartásról, viselkedéséről, sőt a

hűsége is láttunk példát szép számmal. Egy gazdájához erősen kötődő kutya képes az empátiára is. Csányi szerint a kutyáknak gazdag az érzelmi repertoárjuk. Képesek arra, hogy megérezzék az ember érzelmi állapotát. Az érzelmek kölcsönössége, mindkét fél számára előnyös. Egy szomorkodó kisgyerek mellett csendesen fekszik a kutya, a vidám, bohóckodó kutya, nevetésre ösztönöz. „A kutyák érzelmi azonosulása nemcsak afféle passzív összehangolódás” (Csányi, 2001. 77. o.) A kutyák képesek mély emberi érzelmek felismerésére.

Az állatok közelsége, jelenléte javít az általános érzelmi állapoton, mert serkenti az endorfinok kiválasztását. A boldog, érdeklődő gyermek könnyen tanul. Az érzelmi stabilitásnak nagy szerepe van a sikeres tanulási folyamatban (l. 2. kép).

A szociális kompetencia működését az érzelmek mellett az egyéni szociális értékrend, a szociális és kognitív képesség is befolyásolja. Pozitívan hat a szociális képességek fejlődésére a helyes önértékelés, a pozitív attitűd, mások elfogadása. A társas viszonyokban fontos a helyes helyzetfelismerés, az érzelmek helyes kódolása, a szituációhoz illő, adekvát

2. kép

válasz megtalálása. A kognitív képességek támogatják a tanult, interiorizált viselkedési mód előhívását, hordozzák a normát.

A szabálykövetés az a képesség, amellyel szokások és előírások tarthatók be. Előbbiek ki nem mondott, utóbbiak megfogalmazott szabályok.

Szabálykövetésre nem csak az ember képes. Kutyáknál is megfigyelhető.

Csányi három csoportba sorolja ezt a képességet:

- konfliktusminimalizálás (ha valamit következetesen mondunk, úgy tesz, ahogy szeretnénk),

- személyesrítus-követés (azonos idő, hely, mód – maga is megteszi, saját kezdeményezésre),
- mintakövető viselkedés (utánzás) (Csányi, 2001, 63–91. o.).

Összegezve a kutyáknak is megvannak azok a kognitív, emocionális képességeik, amelyek alkalmassá teszik arra, hogy az emberi közösségben alkalmazkodó viselkedést nyújtsanak (l. 3. kép).

AAE-protokoll a Tág Világban

Kutyás programunkat 2016 szeptemberében indítottuk az általános iskola második évfolyamán tanuló osztályban. Ezt az első tanévet megfigyelésekre és a tapasztalatok összegyűjtésére fordítottuk. Tudtuk, hogy a napi folyamatos terhelést egy kutya nem képes elviselni hosszútávon, ezért három kutyát

alkalmaztunk. Temperamentumukban, viselkedésükben, teherbírásukban és képességeikben kutyáink nagyon eltérőek. Pszichológiai alaptermészetük szerint a következők:

- a vizsla keverék, barátságos
- a magyar agár, független
- a tacsó, állhatatos.

A tanítási hét öt napjából négy napon volt jelen kutya, napi 6–7 órát átlagban. Szigorú rendje volt a kutyák megjelenésének. Hétfőn és pénteken dolgozott a vizsla keverék, kedden az agár, szerdán kutya nélkül tanultunk, csütörtökön a tacsóval. A tanterem ajtaján a kutyákról készült gyerekrajz adott tájékoztatást arról, melyik állat dolgozik bent. Ennek elkészítése, kihelyezése a tanulók feladata volt.

A nap a kutya etetésével, ellátásával kezdődött. A gyerekek gondoskodtak a tiszta etetőtárról, a friss ivóvízről. Figyeltek arra, hogy a kutyának szükségletei is vannak. Azt, hogy

3. kép

éppen ki végezte el a kutya körüli teendőket, egymás között beszéltek meg, egyezkedtek, alkudoztak, kooperáltak. Megtapasztalták, hogy akkor is gondoskodni kell az állatról, ha a legnagyobb játékban voltak, hogy az ürülék fel kell szedni a fűből, hogy a sáros tapancsokat meg kell tisztogatni.

Figyeltek arra, hogy a tanterem ajtaja csukva legyen, hogy az ételmaradékokat, morzsákat ne szórják a földre. Nyárra eljutottak egy olyan magas figyelmi és beleélési szintre, hogy maguktól vették észre, mikor hangosak annyira, ami a kutyának már kellemetlen, s viselkedésüket ehhez igazították. Volt a kutyás napokon

egyfajta erős figyelmi állapot, a gyerekek szinte soha nem léptek rá a kutya valamely testrészére, nem húzták rá a széket, nem csukták az ajtóhoz. (Ugyanez nem mondható el a felnőtt közösségről. A képzések, értekezletek alatt több kisebb balesetet szenvedtek el a kutyák.)

Az egész iskolában a kutyás osztály tanterme volt a legrendezettebb, legtisztább. Az állatok nem csupán az iskola épületében tartottak az osztállyal, hanem a külső programokon is részt vettek. Az első kiránduláson, októberben a madárgyűrésre még egy kutya kísért bennünket, az év végi erdei iskolában 5 napon át volt velünk mind a három kutya.

Tapasztalatok:

A szociális kompetencia fejlődését nehéz mérni. Elsősorban a tanári megfigyelésekre támaszkodhattunk, kis részben alkalmaztunk kérdőívet a gyerekek életkori sajátosságai miatt.

Az általunk készített megfigyelőlapon + jellel láttuk el minden gyerek érintkezését a kutyával. Ezt két oszlopban vezettük aszerint, hogy a fizikai kontaktust örömeiben vagy szomorúságában kereste. Egy idő után be kellett látnunk, hogy a tanulók többsége – 2 gyermek kivételével – olyan gyakran létesített kapcsolatot a kutyával, hogy arra külön megfigyelőt kellett volna beállítanunk. Az azonban az első eredményekből is markánsan kirajzolódott, hogy tanulóink sokkal többször boldogok, mint búsak (l. 4. kép).

A megfigyeléseinkből az is kiderült, hogy a szomorkodó, valami miatt csüggedt, esetleg barát nélkül maradt gyerek inkább a hosszabb ideig tartó kapcsolatot preferálta a kutyával. Aznap ő vitte az udvarra, labdázott vele, tanítgatta, gyakorolt engedelmes próbákat. Az ilyen esetekben a kutya különleges empátikus képességgel hozzásegítette a gyermeket szorongásának oldásához, figyelmét másra irányította, lehetőséget adott más gyerekekkel való kommunikációra. A kutya ezekben az esetekben növelte az endorfin szintet, megszüntette a szeparációt, a kirekesztettség érzését. Az állat mindig jó indok egy beszélgetés indítására.

A kutya megjelenése a csoportban kezdetben szokatlan volt. Rövid idő alatt megszülettek a leglényegesebb egyezmények, amelyek a harmonikus együttléteket szolgálták. A legfontosabb szabályok betartására szinte soha nem kellett figyelmeztetni a gyerekeket. A kutyák olyan erős motivációs hatást váltottak ki, amilyenre a pedagógus nehezen képes. A szabályok sokkal hamarabb interiorizálódtak, szilárdabban rögzültek, mint a hagyományos nevelési helyzetekben.

Azokon a napokon, amikor nem dolgozott velünk kutya, a gyerekek sokkal kevésbé voltak összeszedettek. Termünk rendezetlenebb volt. A szomorkodó tanulók a felnőtt társaságát preferálták. Volt olyan kisgyerek, aki szívesebben olvasott egyedül, míg máskor a kutyát választotta párnak erre a feladatra.

S bár az osztály tudta, hogy szerdán kutya nélküli óráink lesznek, mindig csalódottak voltak, ha nem látták kezében a pórászt. Elégedetlenségüknek gyakran hangot is adtak.

Az eltelt hónapok alatt két kisgyermekben a kutyákkal való közösség új viselkedést generált. Fokozatosan megszűnt a kutyáktól való rettegés, a mániás kéztisztogatási kényszer.

Három tanuló kutyához való viszonyulása egyéni volt. Az állat jelenléte más-más motivációs bázist mozgató: a szülőtől való elválás okozta félelmet oldotta, a nehezen összpontosító, feladathelyzetben nehezen tartható figyelmét, kitartását erősítette, a durvább, darabosabb magatartást mutató tanuló viselkedését finomította.

4. kép

A kutyával támogatott pedagógia olyan közösségi teret hoz létre, amelyben a gyerekek és a kutyák szociálisan kötődnek egymáshoz. A kapcsolat mindkét tagja képes érzelmeiket kifejezni, felfogni, értelmezni, viselkedését ahhoz igazítani.

Megfigyeléseink alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a programban részt vevő tanulóknál az alábbi képességek fejlődtek a legmarkánsabban:

- figyelem,
- kitartás,
- szabálytartás, szabálykövetés,
- empátia,
- együttműködés,
- információ felfogása, értelmezése,
- érzelmi, indulati élet szabályozása.

Az év elején és a tanév végén felvett kérdőív válaszainak összevetése azt sejteti, hogy a diákok összetartóbbak, alkalmazkodó viselkedésre nyitottabbak, elfogadóbbak lettek. Természetesen tudjuk, hogy nem lehet ezt a pozitív változást csak az AAP-program hatásának tekinteni.

Jelen cikk a szociális kompetenciát érintő pozitív tapasztalatok regisztrálását tűzte ki

célul. A kognitív képességekre gyakorolt kedvező hatások bizonyítása egy következő időszak vizsgálatainak feladata lesz.

A további években hasznosnak látunk, egy longitudinális megfigyelést is, fókuszálva arra kérdésre, hogy a kutyás napok és a nem kutyával támogatott napok között eltűnik-e a különbség.

Felhasznált irodalom

Csányi Vilmos (2001): *Bukfenc és Jeromos*. Vince Kiadó, Budapest.

Dunkel Nepomuk Norbert (2008): *Az állatasszisztált terápia alapjai*.

URL: <http://dunkelnorbert.hu/wp-content/uploads/kutyaterapia.pdf>

Németh Gáborné Doktor Andrea (2008): A szociális kompetencia fejlesztésének lehetőségei az iskolában. *Új Pedagógiai Szemle*, **58**. 1. sz., 23–34.

Topál József és Hernádi Anna (2011): Gyógyító állatok: Tudomány vagy kuruzslás? *Magyar Tudomány*, **172**. 6. sz., 678–686.

Animal assisted pedagogy in the classroom

After five years of research and gathering experiences we started our 'Dog in the classroom' program in September of 2016. The focus of the program has been the positive influences made by the continuous presence of animals. The first year was dedicated to the development of social competencies and to the observation of their changes. We documented those psychical changes that were presumably induced by the AAE program.

Keywords: *childhood, conductive pedagogy, persons with motor disabilities, visual sources, iconography-iconology*

Konti Helga (2017): Állatasszisztált pedagógia a tanteremben. *Gyermeknevelés*, **5**. 2. sz., 47–52.